

УДК [330.322.027:330.101]:338(477)

Ю. Б. Колупаєв,

к. е. н., доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування,
Національна академія статистики, обліку та аудиту

С. С. Залюбовська,

к. е. н., доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування,
Національна академія статистики, обліку та аудиту

І. О. Мельничук,

викладач кафедри фінансів, банківської справи та страхування,
Національна академія статистики, обліку та аудиту

ПРОБЛЕМИ ЗАЛУЧЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙНИХ РЕСУРСІВ В ЕКОНОМІКУ УКРАЇНИ

Yu. Kolupaev,

PhD (Econ.), associate Professor of the Department of Department of Finance,
Banking and Insurance of The National Academy of statistics, accounting and audit
S. Zalyubovska,PhD (Econ.), associate Professor of the Department of Department of Finance,
Banking and Insurance of The National Academy of statistics, accounting and audit
I. Melnichuk,lecturer of the Department of Department of Finance,
Banking and Insurance of The National Academy of statistics, accounting and audit

THE PROBLEMS OF ATTRACTION INVESTMENT RESOURCES INTO THE ECONOMY OF UKRAINE

У статті обґрунтовано потребу економіки у фінансових інвестиціях, досліджено інвестиційний клімат України в цілому, визначено основні проблемні питання залучення інвестиційних ресурсів у національну економіку та запропоновано шляхи покращення інвестиційного клімату, що значно допоможе досягти економічного зростання країни.

The article substantiates the economic needs in financial investments, investigates the investment climate in Ukraine as a whole, identifies the key issues of attracting investment resources into the national economy and proposes the ways of investment climate improvement, which will greatly help to achieve the country's economic growth.

Ключові слова: інвестиції, інвестиційний клімат, інвестиційні ресурси, інвестиційна діяльність, інвестиційна привабливість, іноземні інвестиції.

Key words: investment, investment climate, investment resources, investment activity, investment attractiveness, foreign investments.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

У сучасних умовах обмеженість інвестиційних ресурсів стримує не тільки процес формування ринкової економіки України, але й розвиток самих підприємств, оскільки інвестиції та їх ефективне використання формують матеріальну базу сучасного виробництва та створюють певні передумови для розширеного відтворення й розвитку самих підприємств.

АНАЛІЗ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Проблемі інвестиційної діяльності в економічній літературі приділяється досить багато уваги. Про це свідчить велика кількість наукових праць з цієї тематики. Значний вклад у дослідження цієї проблематики внесли такі вітчизняні та зарубіжні вчені: Г. Бірман, С. Шмідт [1], І. Бланк, Н. Гуляєва [2], В. Гриньова [3], М. Денисенко, В. Федоренко [4], А. Пересада [5], О. Рогач [6] та інші. Однак, не зважаючи на значну кількість науко-

вих досліджень, питання інвестиційної діяльності в Україні потребує постійного дослідження проблем, які пов'язані із залученням інвестицій в економіку нашої країни.

МЕТА ДОСЛІДЖЕННЯ

Метою дослідження є визначити проблемні питання залучення інвестиційних ресурсів в економіку України та запропонувати можливі шляхи їх вирішення для забезпечення сучасної конкурентної економіки.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

У сучасних умовах Україна постала перед об'єктивною необхідністю активізації інвестиційного процесу. Структурне та якісне оформлення виробництва та створення ринкової інфраструктури відбуваються майже повністю шляхом і за рахунок інвестування. Чим маш-

табніші обсяги та вища ефективність інвестицій, тим швидше відбувається відтворювальний процес, здійснюються позитивні ринкові перетворення. З іншого боку, недостатнє інвестування веде до втрати конкурентоспроможності національної економіки, занепаду основного капіталу, спаду виробництва та збільшення собівартості продукції, що, в свою чергу, обумовлює загострення проблеми інвестиційних ресурсів, відтак — скорочення інвестиційної активності.

З огляду на це, інвестиційний процес потребує постійного поглибленого дослідження, насамперед, з питань обґрунтування інвестиційної стратегії, виборі ефективних форм та напрямів інвестування, а також пошуку нових шляхів активізації інвестиційної діяльності в умовах розвитку конкурентоспроможної економіки.

Слід враховувати те, що перебіг, характер, інтенсивність та ефективність управління інвестиційною діяльністю багато в чому залежить від інвестиційного клімату країни [7].

Складовими інвестиційного клімату можна рахувати об'єктивні можливості країни (інвестиційний потенціал) та умови діяльності інвестора (інвестиційний ризик).

Україну можна важчати інвестиційно привабливою країною для інвестування, опираючись на:

- наявність високо природно-ресурсного потенціалу;
- культурну спорідненість з іншими європейськими та північноамериканськими країнами;
- високий рівень освіти населення і належну професійну підготовку;
- великий споживчий ринок, що наздоганяє ринок високо розвинених держав;
- низьку вартість робочої сили.

Однак поряд з привабливим інвестиційним кліматом на сьогоднішній день в Україні можна виділити цілу низку проблем, що перешкоджають залученню інвестиційних ресурсів:

- відсутність сталої стратегії економічного і політичного розвитку;
- обмеженість державних підприємств, що підлягають приватизації, і в яких зацікавлені потенційні інвестори;
- незабезпеченість усім суб'єктам економічних відносин, у тому числі й іноземним інвесторам, рівних економічних прав і свобод у здійсненні фінансово-економічної діяльності;
- складність податкової системи та суттєве податкове навантаження;
- відсутність надійної інвестиційної історії.

Для покращення інвестиційного клімату України необхідно:

- обмежити можливості втручання урядовців у господарські процеси;
- спростити процеси по організації бізнесу;
- звернути увагу на проблеми врегулювання державного боргу;
- забезпечити захист прав інтелектуальної власності;
- необхідно підвищити прозорість банківської системи і запобігти банкрутства банків;
- спростити систему оподаткування та забезпечити розвиток конкуренції.

Загалом Україна досягла відчутних досягнень у справі залучення іноземних інвестицій, але необхідно констатувати, що іноземний капітал не поспішає освоювати український інвестиційний ринок. Існує ряд перешкод, які не дозволяють інвесторам збільшити обсяг інвестицій в нашу державу, а саме: нестабільність політичного і правового регулювання, корумпованість та неефективність влади, недостатній рівень захищеності прав інвесторів, непрозорі та неетичні умови підприємництва тощо [9].

Однак Україна в змозі подолати ці труднощі. Свідченням цього є те, що на сьогоднішній день в Україні створено розвинуте правове поле для інвестування. Законодавство України передбачає необхідні гарантії діяльності для інвесторів. На території України до іноземних інвесторів застосовується національний режим інвестиційної діяльності, тобто надано рівні умови діяльності з вітчизняними інвесторами.

Загальні принципи, порядок і умови здійснення іноземного інвестування на території України регулюється законами України "Про інвестиційну діяльність" [10], "Про захист іноземних інвестицій на Україні" [11], "Про режим іноземного інвестування" [12], "Про зовнішньоекономічну діяльність" [13].

Законодавство України надає іноземному інвестору широкі можливості у виборі об'єкта інвестування, видів інвестицій, залучення інших учасників до реалізації інвестиційних проектів. До широких можливостей інвестора належить конвертована іноземна валюта, національна валюта України при реінвестуванні, будь-яке рухоме і нерухоме майно та пов'язані з ним майнові права, цінні папери та корпоративні права, які виражені в конвертованій валюті, грошові вимоги і права, вимоги виконання договірних зобов'язань, які гарантовані першокласними банками і мають вартість у конвертованій валюті, підтверджену згідно з законами країни інвестора, будь-які права інтелектуальної власності, вартість яких у конвертованій валюті підтверджена згідно з законами країни інвестора.

Іноземні інвестори практично необмежені у формах та об'єктах інвестування. Інвестиції можуть здійснюватися у формах участі в підприємствах (їх створення), придбання частки уже діючих підприємств, створення філій або інших відокремлених підрозділів іноземних юридичних осіб, придбання нерухомого або рухомого майна, цінних паперів, придбання прав на користування землею та використання природних ресурсів на території України, придбання інших майнових прав, здійснення господарської діяльності на основі угод про розподіл продукції, в інших формах, які не заборонені законами України.

Також усунуто адміністративний бар'єр для входження іноземного капіталу в Україну щодо обов'язковості реєстрації іноземних інвестицій. Законом України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо стимулювання іноземних інвестицій та кредитування" від 27.04.2010 № 2155 знято обов'язковість реєстрації іноземних інвестицій та необхідність реєстрації інвестицій за двома різними процедурами.

З метою сприяння залучення й ефективного використання вітчизняних та іноземних інвестицій для забезпечення розвитку економіки України, прискорення

її інтеграції в Європейську і світову економічні системи, забезпечення права приватної власності і права на підприємницьку діяльність утворено Раду вітчизняних та іноземних інвесторів при Президентові України. Очолити зазначену Раду Президент України.

Активізацію інвестиційної діяльності в Україні гальмує зростання масштабів тіньової економіки, викликане надмірним податковим тягарем. Залучення в інвестиційний процес тіньових доходів домогосподарств виключно за допомогою розвитку інструментів фондового ринку, що, на думку більшості фахівців, практично неможливе. Фінансування інвестицій за допомогою фондового ринку стримується низькою схильністю населення до заощаджень у формі цінних паперів.

Притоку в інвестиційну сферу іноземного та приватного національного капіталу перешкоджають політична нестабільність, недосконалість законодавства, нерозвиненість виробничої і соціальної інфраструктури, недостатнє інформаційне забезпечення та ще однієї важливої причини — корупції. Саме через корупцію і бюрократію у світі склалася негативна думка про нашу державу, додамо до цього нашу систему оподаткування і ось ми маємо результат — Україну віднесли до групи країн з найбільшим інвестиційним ризиком.

На сьогоднішній день іноземні інвестори, які все ж наважуються інвестувати в нашу економіку, вимагають законодавчих гарантій, великі корпорації та інвестиційні компанії вимагають урядових гарантій та пільг. Проте механізм реалізації правових гарантій поки що недостатньо відпрацьований. До того ж відсутні достатні судові засоби для забезпечення дотримання законних прав інвесторів та врегулювання спорів.

Особливі нарікання в інвесторів викликають такі "особливості" національної судової системи: складність і запутаність процедури оскарження судових рішень, формалізм та необ'єктивність у розгляді справ, фактична неможливість притягнення суддів до відповідальності за збитки, спричинені їхніми рішеннями, які згодом скасовуються судовими органами вищої інстанції.

Узагальнюючи судову практику в справах, за однією із сторін є іноземні підприємці, інвестори звертають увагу на такі недоліки в роботі судових органів:

- накладання арешту на майно відповідного іноземного інвестора до прийняття рішення по справі;
- негайне виконання судових рішень, що позбавляє відповідача часу на їх оскарження;
- неправильне визначення справжнього відповідача у справі;
- прийняття протилежних за змістом рішень у тождесних справах;
- відмова в проведенні експертних досліджень за їх необхідності, та інше.

Наочною демонстрацією першочергової важливості зобов'язання згаданих питань може стати порівняння динаміки залучення іноземних інвестицій у нашій державі та Польщі, де ці проблеми були вирішені в процесі проведення економічних реформ. Хоча економічний потенціал України за деякими параметрами (наприклад: кількістю робочої сили, природних ресурсів, місткістю внутрішнього ринку) й віграє порівняно з Польщею,

наша держава щорічно одержує лише 500—600 млн дол. США інвестицій проти 3—4 млрд дол. США у Польщі. Внаслідок цього зараз у вітчизняній та польській економіці спостерігається кардинально протилежна ситуація.

У разі комплексного розв'язання в останні роки незалежності проблем інвестиційного клімату, в т.ч. забезпечення надійного захисту прав власності інвесторів та ефективної роботи судової системи, до України на нинішній момент могло бути залучено 40—50 млрд дол. США. Це дозволило б їй вирішити питання завершення структурного реформування економіки, підвищення конкурентоспроможності продукції та підприємств, переходу до інноваційної моделі розвитку, тобто тих питань, які в Польщі вже вирішені завдяки залученню іноземного капіталу.

Важливу роль у розширенні іноземного інвестування повинно відіграти агентство міжнародного співробітництва та інвестицій, головним завданням якого є надання допомоги підприємцям України:

- у пошуку іноземного партнера;
- у правильному оформленні документів інвестиційної заявки;
- у складанні бізнес-плану;
- у розробці інвестиційного проекту по методології, прийнятій в країнах з розвинутою економікою.

Важлива умова, необхідна для приватних капіталовкладень (як іноземних, так і вітчизняних), — постійний та загальновідомий набір норм та правил, сформульованих таким чином, щоб потенційні інвестори могли розуміти та передбачати, що ці правила будуть застосовуватись до їх діяльності. В Україні чи країні, яка перебуває в стані безперервного реформування влади, правовий режим непостійний.

Огляд і аналіз інвестиційного законодавства України засвідчив, що сьогодні в Україні концептуально не визначено результатів інвестування як об'єкта регулювання і не забезпечено методичної основи для конструктивного регулювання інвестиційної діяльності за результатами.

Істотною перешкодою на шляху до залучення та ефективного використання іноземних інвестицій є недосконала інфраструктура. Недостатня кількість відповідних експертів, аудиторів, консультантів стримує збільшення надходжень закордонного капіталу. Аби виправити таке становище, слід створити мережу спеціальних установ — як державних, так і недержавних, які будуть займатися підготовкою таких фахівців для України, готуватимуть відповідні інвестиційні проекти за міжнародними стандартами.

Крім того, на сьогоднішній день ми маємо ряд інших негативних моментів: бюрократичні бар'єри, відсутність правового забезпечення кредитування, страхування ризиків, низький рівень ділової та професійної кваліфікації, недостача привабливих інвестиційних програм і проектів, жорстка податкова система. Проблеми соціально-психологічного характеру в залученні інвестицій пов'язані з відсутністю ринкового менталітету у вітчизняних бізнесменів, що проявляється у їх нездатності самостійно приймати відповідальні рішення, швидко орієнтуватись у мінливому економічному середовищі.

Залученню інвестицій перешкоджають нерозвинутість комунікаційних засобів, незабезпеченість повною і надійною нормативно-правовою та комерційною інформацією.

Тому для стимулювання залучення інвестицій та усунення негативних тенденцій в економіці України доцільно здійснити ряд заходів, спираючись на принципи:

- стабільності основних законодавчих актів щодо умов іноземного інвестування;
- диференційованого підходу до нормативних та інших пільг для іноземних інвесторів — з урахуванням обсягів і форм інвестування, а також пріоритетів у розвитку економіки України;
- надійності, доступності та оперативності організаційного та інформаційного забезпечення іноземних інвестицій.

ВИСНОВКИ

Таким чином, пожвавлення економічної, в тому числі інвестиційної та інноваційної діяльності і поліпшення на цій основі соціальних умов можливе тільки шляхом рішучих, комплексних і послідовних ринкових реформ, які (як показує досвід інших країн, що реально здійснюють такі реформи) вивільнять підприємницьку ініціативу, створять конкурентне середовище й нададуть економіці стимули ефективного розвитку.

Література:

1. Бирман Г. Капиталовложения: Экономический анализ инвестиционных проектов / Г. Бирман, С. Шмидт; [пер. с англ. под ред. Л.П. Белых]. — М.: Юнити-Дана, 2003. — 631 с.
2. Бланк І.О. Інвестиційний менеджмент: підруч. / І.О. Бланк, Н.М. Гуляева; за заг. ред. А.А. Мазаракі. — К.: КНТЕУ, 2003. — 398 с.
3. Інвестування: підручник / В.М. Гриньова, В.О. Коюда, Т.І. Лелейко, О.П. Коюда. — К.: Знання, 2008. — 458 с.
4. Інвестування національної економіки: монографія / За ред. В.Г. Федоренка, М.П. Денисенка. — К.: ІНК ДСЗУ, 2011. — 296 с.
5. Пересада А.А. Управління інвестиційним процесом / А.А. Пересада. — К.: Лібра, 2002. — 472 с.
6. Рогач О.І. Міжнародні інвестиції: теорія та практика бізнесу транснаціональних корпорацій: підручник для вузів / О.І. Рогач. — К.: Либідь, 2005. — 718 с.
7. Нікітіна А.В. Інвестиційна діяльність в Україні: сучасний стан та перспективи розвитку / А.В. Нікітіна // Вісник Запорізького національного університету. — 2010. — № 6. — С. 161—165.
8. Залюбовська С.С. Забезпечення інвестиційної привабливості організацій корпоративного сектору як інституційного елементу зовнішньо-економічної політики / С.С. Залюбовська // Економіка ринкових відносин. — 2012. — № 9. — С. 164—169.
9. Федорчук Д.Е. Нові перешкоди для іноземного інвестування в Україні / Д.Е. Федорчук // Економіка та право. — 2007. — № 1. — С. 32—37.
10. Про інвестиційну діяльність: Закон України від 18.09.1991 № 1560-ХІІ [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1560-12>

11. Про захист іноземних інвестицій на Україні: Закон України від 10.09.1991 № 1540а-ХІІ [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. — Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1540%D0%B0-12>

12. Про режим іноземного інвестування: Закон України від 19.03.1996 № 93/96-ВР [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/93/96-%D0%B2%D1%80>

13. Про зовнішньоекономічну діяльність: Закон України від 16.04.1991 № 959-ХІІ [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. — Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/959-12>

References:

1. Birman, G. and Shmidt, S. (2003), Kapitalovlozhenija: Jekonomicheskij analiz investicionnyh projektov [Capital investments: Economic analysis of investment projects], Juniti-Dana, Moskva, Rossiya.
2. Blank, I. and Hulyaeva, N. Investytsiynny menedzhment [Investment management], KNTEU, Kyiv, Ukraine.
3. Hrynova, V. Koyuda, V. Lepeyko, N. and Koyuda, O. (2008), Investuvannya [Investing], Znannya, Kyiv, Ukraine.
4. Fedorenko, V. and Denysenko, M. (2011), Investuvannya natsional'noyi ekonomiky [Investing in the national economy], INK DSZU, Kyiv, Ukraine.
5. Peresada, A. (2002), Upravlinnya investytsiynym protsesom [Investment Process Management], Libra, Kyiv, Ukraine.
6. Rohach, O. (2005), Mizhnarodni investytsiyi: teoriya ta praktyka biznesu transnatsionalnykh korporatsiy [International Investments: Theory and Practice of Transnational Corporations Business], Lybid', Kyiv, Ukraine.
7. Nikitina, A. (2010), "Investment activity in Ukraine: current state and development prospects", Visnyk Zaporizkoho natsionalnoho universytetu, vol. 6, pp. 161—165.
8. Zalyubovska, S. (2012), "Ensuring investment attractiveness of corporate sector organizations as an institutional element of foreign economic policy", Ekonomika rynkovykh vidnosyn, vol. 9, pp. 164—169.
9. Fedorchuk, D. (2007), "New obstacles to foreign investment in Ukraine", Ekonomika ta pravo, vol. 1, pp. 32—37.
10. The Verkhovna Rada of Ukraine (1991), The Law of Ukraine "On Investment Activity", available at: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1560-12> (Accessed 12 March 2018).
11. The Verkhovna Rada of Ukraine (1991), The Law of Ukraine "On Protection of Foreign Investments in Ukraine", available at: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1540%D0%B0-12> (Accessed 12 March 2018).
12. The Verkhovna Rada of Ukraine (1996), The Law of Ukraine "About the Regime of Foreign Investment", available at: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/93/96-%D0%B2%D1%80> (Accessed 12 March 2018).
13. The Verkhovna Rada of Ukraine (1991), The Law of Ukraine "On Foreign Economic Activity", available at: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/959-12> (Accessed 12 March 2018).

Стаття надійшла до редакції 29.03.2018 р.